

Una guspira (ALDC, II, 311. Una guspira)

El mot de més tradició és *espira*, ant. i avui mall. i men., procedent del llatí *SPIRA, deverbal de SPIRARE ‘espetarregar el foc llançant espurnetes; bufar el foc’, que, potser encreuat amb *gospilla*, *guespilla*, hauria donat *guspira*, però no resulta clara aquesta relació. Aquells mots, a més de *busquilla* 10, són var. de *vespilla* (< *espilla*), der. de EXPELLERE ‘expel·lir, expulsar’ (Colón) més que de creació expressiva (Coromines). *Purna*, quasi estrictament val., derivaria del llat. PRUNA (PRUNAE ‘brases ardents, carbons encesos’), mantingut a 154 (Colón), però la diferència semàntica i el pas de PRU- > pur- en síl·laba tònica fan pensar en un mot preromà (DECat); encreuat amb *espurnar* (i *espurnejar*), s’ha generat *espurna*. *Xispa*, especialment val., que ha guanyat terreny en detriment de *purna*, és de procedència castellana (< *chispa*), mot onomatopèic que imita l’espetarrec del foc. *Xàldiga* (*eixalda*) prové de l’ar. ŠACLA ‘torxa’ (DECat), però estranya la seva localització septentrional. *Esquitx* és postverbal de *esquitxar*, d’origen onomatopèic, que coneix una var. intensiva, *esquitxegar*, que, amb metàtesi, ha donat *escatxigar* i d’aquí el deverbal *escatxic* 27. Altres mots locals: *busca* 35 seria una extensió del sentit de ‘partícula molt petita’, i *guspa* 51, una reducció de *guspira*; *volva* 61, 63, probablement ‘espurna apagada que s’emporta el vent’ (< gal·loromànic *ULVA ‘polsim’);

etencela 9 és un gal·licisme (< fr. *étincelle*); *esquerdill* 110 és un der. de *esquerda* (< fràncic *SKERDA ‘osca, esquerd’) amb el suf. dim. -ill (< llat. -ICULU), que alterna amb *esquerdís* 34; *carlí* 64, nom també d’un card, podria ser metàfora de les picades del card comparades amb les cremades de les guspises; *esmolet* 145 seria creació metonímica relacionada amb les espurnes que salten de la mola; la idea de ‘volar’ ha originat *voliana* 28, 49 (< llat. *VOLAGINE), nom també de la papallona, amb la qual pogué comparar-se la petita porció de matèria inflamada en suspensió o que vola (cf. dial. *parpallola*); la idea de crepitació és a la base de *petarrell* 55 i *espetec* 137, deverbal de *espetegar* (der. de *pet* < llat. PEDITU) i de *espetuc* 123, amb canvi de sufix; l’alg. *esquinquida* 85 és manlleu al sard *skinkidda*; *barballina* 7 és d’origen fosc; finalment, l’expressivitat semàntica deu ser present en *nina* 22, *soldat* 112, *mosca de capellà* 101 i *perdó* 142. Des d’una perspectiva geogràfica, notem l’àrea predominantment occidental de *purna* (*espurna*), la central de *guspira*, la rossellonesa de *vespilla*, la insular de *espira* i l’algueresa *esquinquida*, de procedència sarda.

Són mots normatius *guspira*, *espurna*, *espira* i *xàldiga* (des del DG₁, 1932), així com *purna* (des del DIEC₁, 1995) i *esquitx* (des del DIEC₂, 2007).

